



TARIX — INSONIYATNING XOTIRASI VA RIVOJLANISH MANBALARI

Sobirova Guruh Urakovna

Qarshi tuman 1-son politexnikumi tarix fani oqituvchisi

KIRISH

Tarix insoniyatning o'tgan hayoti, jamiyat taraqqiyoti, davlatlar va xalqlarning shakllanish jarayonini o'rganadigan ulkan ilmiy soha hisoblanadi. Tarixni bilish o'zligini anglash, jamiyatning qanday bosqichlardan o'tganini tushunish va kelajakni to'g'ri yo'naltirish uchun zarurdir. "O'tmishini bilmagan xalqning kelajagi bo'lmaydi" degan hikmat bejiz aytilmagan. Tarix — bu saboq, tarbiya va ma'naviyat manbai.

TARIX FANINING AHAMIYATI

Tarix shunchaki o'tmish voqealarining yig'indisi emas. U jamiyat taraqqiyotining ichki qonuniyatlarini ochib beruvchi chuqur ilmiy fan hisoblanadi. Tarixni o'rganish quyidagi jihatlar bilan muhim:

- Jamiyat rivojlanish bosqichlarini tushuntiradi.
- Davlatlararo munosabatlarning ildizini ochib beradi.
- O'tmishda yo'l qo'yilgan xatolarni takrorlamaslikka yordam beradi.
- Yosh avlodda vatanparvarlik va ma'naviyatni shakllantiradi.
- Xalqlarning madaniy merosini asrashga undaydi.
- xalqlar o'rtasidagi o'zaro ta'sir kuchaymoqda;
- madaniy merosni saqlash masalalari dolzarb bo'lib qoldi;
- tarixiy xotirani buzib ko'rsatish xavfi kuchaymoqda

Tarixning inson tafakkuriga ta'siri ham beqiyosdir. Tarixni o'rgangan inson dunyoni kengroq anglaydi, turli jamiyatlar, madaniyatlar va sivilizatsiyalar o'rtasidagi bog'liqlikni tushunadi. Shuning uchun tarixni chuqur bilish nafaqat o'tmish haqida, balki bugun va kelajak haqida ham to'g'ri xulosa chiqarishga yordam beradi.

Bugungi globallashtirish davrida tarix fanining ahamiyati yanada oshib bormoqda. Shu bois tarixni ilmiy-nazariy asosda chuqur o'rganish, manbalarni tanqidiy yondashuv asosida tahlil qilish va haqiqatni aniqlash dolzarb vazifalardan biridir.

Tarix — rivojlanish va innovatsiyaning manbai

Tarixiy tajriba nafaqat o'tgan asrlar voqealarini eslash, balki jamiyatning kelajak yo'nalishlarini belgilashda iqtisodiy, siyosiy va texnologik o'zgarishlar uchun muhim asos bo'lib xizmat qiladi. Tarixdan olingan saboqlar:

- davlat boshqaruvida xatolarni takrorlamaslik;
- mojarolarni bartaraf etish uchun tinch yo'llarni topish;
- iqtisodiy siyosatni takomillashtirish;



- ilm-fan rivojida yangi g'oyalarga turtki berish kabi jarayonlarda asosiy manba bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, Buyuk Ipak yo'lining tarixini o'rganish bugungi kundagi savdo yo'llarini tiklash va xalqaro hamkorlikni mustahkamlashga amaliy asos bo'lib bormoqda.

DUNYO TARIXI BOSQICHLARI

Dunyo tarixi asosan to'rt yirik bosqichga bo'linadi:

1. Qadimgi davr tarixi

Insoniyatning eng qadimgi tarixi million yillar davom etgan ibtidoiy jamiyatdan boshlanadi. Misr, Mesopotamiya, Hindiston, Xitoy kabi qadimiy sivilizatsiyalar:

- Yozuv tizimlarini yaratgan.
- Davlat boshqaruvi tartibini shakllantirgan.
- Qadimgi me'moriy yodgorliklar bunyod etgan.
- Ilk qonunlar to'plamini ishlab chiqqan.

Bu davr inson tafakkuri va moddiy madaniyat rivojlanishida juda muhim bosqich bo'lgan.

2. O'rta asrlar tarixi

O'rta asrlar davri milodiy V asrdan XV asrgacha davom etadi. Bu davrda:

- Feodal davlatlar shakllandi.
- Buyuk Ipak yo'li orqali Sharq va G'arb o'rtasida savdo rivojlandi.
- Ilm-fan, falsafa, adabiyotning o'sishi kuzatildi.
- Islom madaniyati yuksaldi.

O'rta asrlarda ko'plab davlatlar o'z qudratini oshirdi, yangi madaniy meros yaraldi.

3. Yangi davr tarixi

XVII–XIX asrlarda Yevropada ilmiy-texnik inqilob yuz berdi. Mashinalashuv jarayoni:

- Sanoat ishlab chiqarishining o'sishiga,
- Yangi texnologiyalarning paydo bo'lishiga,
- Savdo va ishlab chiqarishning kengayishiga olib keldi.

Shu davrda mustamlakachilik siyosati kuchaydi, ko'plab xalqlar mustaqillik uchun kurash boshladi.

4. Eng yangi davr tarixi

XX–XXI asrlar siyosiy o'zgarishlar, jahon urushlari, yangi davlatlarning paydo bo'lishi, demokratik tizimlarning rivoji, ilmiy-texnik taraqqiyotning keskin o'sishi bilan ajralib turadi. Axborot texnologiyalari, internet, kosmik izlanishlar zamonaviy dunyoni tubdan o'zgartirdi.

O'ZBEKISTON TARIXI



O'zbekiston hududi insoniyatning eng qadimiy madaniy markazlaridan biridir. Markaziy Osiyo xalqlari qadimdan:

- Savdo-sotiq,
 - Dehqonchilik,
 - Hunarmandchilik,
 - Fan va madaniyat
- sohalarida yuksak taraqqiyotga erishgan.

Amir Temur boshchiligidagi Temuriylar davlati XIV–XV asrlarda butun dunyoga mashhur bo'ldi. Temuriylar davrida:

- Ilm-fan rivojlandi,
- Me'morchilik gulladi,
- Mirzo Ulug'bek rasadxonasi bunyod etildi,
- Navoiy kabi buyuk adiblar ijod qildi.

XX asrda O'zbekiston Sovet Ittifoqi tarkibiga kiritildi. Mustaqillikdan so'ng mamlakat:

- Tarixni qayta tiklash,
 - Madaniy merosni asrash,
 - Mustaqil davlat qurish
- jarayonlarini boshlab yubordi.

Tarixiy obidalar, qadimiy shaharlardagi me'moriy yodgorliklar, milliy qadriyatlar qayta tiklandi. Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz kabi shaharlar jahon madaniy merosining noyob namunalari sifatida alohida e'tirof etilgan.

TARIX FANINING JAMIYATGA TA'SIRI

Tarixni o'rganish jamiyatda:

- Ma'naviyatni mustahkamlaydi,
- Milliy o'zlikni shakllantiradi,
- Vatanparvarlikni kuchaytiradi,
- Yoshlarning tafakkurini kengaytiradi.

Tarixsiz jamiyat o'z yo'lini topa olmaydi. Chunki har bir davlatning bugungi kundagi muvaffaqiyati o'tmishdan olgan saboqlariga bog'liq.

XULOSA

Tarix — bu o'tmishga nazar, bugunni anglash va kelajakni belgilashdir. Tarixni bilgan inson ma'naviy jihatdan boy, fikrlashi keng bo'ladi. Tarix har bir millatning boshidan kechirgan sinovlari, yutuqlari va merosini avloddan avlodga yetkazib beruvchi ko'zgudir. Shuning uchun tarix fanini chuqur o'rganish har bir yoshning eng muhim vazifalaridan biridir. Tarix-



insoniyatning jamoaviy xotirasi, ma'naviy merosi va intellektual taraqqiyotining eng muhim poydevoridir. Tarixiy jarayonlarni chuqur o'rganish jamiyat rivojlanishining istiqbollari, davlat siyosatini shakllantirish, madaniyatni asrab-avaylash va yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yusupov A. O'zbekiston tarixi: nazariya va amaliyot. – Toshkent: Fan, 2015.
2. Qosimov B. Tarix falsafasi. – Toshkent: Universitet, 2012.
3. Alimov B. Manbashunoslik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2008.